

ประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
ต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน
จังหวัดนครศรีธรรมราช*

EFFECTIVENESS OF ACTIVITY OPERATIONS UNDER SUFFICIENCY
ECONOMY VILLAGE PROJECT OF KHUANPRANAKHAO VILLAGE
MOO 14 BANG KHAN SUB-DISTRICT BANG KHAN DISTRICT
NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

วิทยา สุขสวัสดิ์

Wittaya Suksawas

กัณตภณ หนูทองแก้ว

Kantaphon Nuthongkaew

เดชชาติ ตริทรัพย์

Detchat Treesap

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี (ไกรเทพ)

Phra Nattapong Yanamete (Kraithep)

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ (จันทร์โร)

Phra Natthaphong Sirisuwan (Janro)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช

Mahamakut Buddhist University Srithammasokraj Campus, Thailand

E-mail: suksawasb@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมเกี่ยวกับประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช ประชากร ได้แก่ ประชาชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 107 ครัวเรือน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ครัวเรือนละ 1 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 107 คน เครื่องมือ

* Received 30 January 2020; Revised 29 February 2020; Accepted 29 February 2020

ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่า t - test ค่า F - test และทดสอบค่าคะแนนเฉลี่ยรายคู่ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference) Method

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านจิตใจและสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2) ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช ของประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ ควรสร้างจิตสำนึกให้กับทุกครัวเรือนให้มีจิตอาสาและเสียสละในการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน สร้างความเข้าใจกับทุกครัวเรือน

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ, การดำเนินกิจกรรม, หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

Abstract

This article has the following objectives: 1) To study the effectiveness of the activities of the Sufficiency Economy Village Model Project of Baan Khuan Prathao Village, Village No. 14, Bang Khan Subdistrict, Bang Khan District, Nakhon Si Thammarat Province. 2) To compare the effectiveness of the activities of the Sufficiency Economy Village Project. Just a prototype of Baan Kuan Prada Khao, Village No. 14, Bang Khan Subdistrict, Bang Khan District, Nakhon Si Thammarat Province 3) To suggest the promotion guidelines regarding the effectiveness of the activities under the Sufficiency Economy Village Model Project of Baan Khuan Prathao, Village No. 14, Bang Khan Subdistrict, Bang Khan District, Nakhon Si Thammarat Province in Future Populations are people in the Sufficiency Economy Village. Khuan Prapha Khao Village, Village No. 14, Bang Khan Subdistrict, Bang Khan District, Nakhon Si Thammarat Province, consisting of 107 households, using purposive sampling method. Each 1 person in each household receives a sample of 107 people. Closed-end and open-ended type Statistics for data analysis is the frequency, percentage, average value of the people The

standard deviation of the population, t - test, F - test and paired mean scores by LSD (Least Significant Difference) Method.

The research results showed 1) The effectiveness of the activities in accordance with the Sufficiency Economy Village Model Project of Baan Khuan Prathao, Village No. 14, Bang Khan Subdistrict, Bang Khan District, Nakhon Si Thammarat Province, in overall, is at a moderate level. 2) The results of the comparison of the effectiveness of the activities of the Sufficiency Economy Village Model Project of Baan Khuan Prapha Khao, Village No. 14, Bang Khan Subdistrict, Bang Khan District, Nakhon Si Thammarat Province Of people with different gender, age, education level, occupation, and monthly income, found that there is no statistically significant difference. 3) Suggestions on ways to promote the effectiveness of activities under the Sufficiency Economy Village Project Of Khuan Prathao Mountain Village, Village No. 14, Bang Khan Subdistrict, Bang Khan District, Nakhon Si Thammarat Province, should create awareness among all households to have volunteer spirit and Paint a waiver to participate in the activities of the village. Create understanding with every household to see the need

Keywords: Effectiveness, Activity Operations, Efficiency Economy Village

บทนำ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ในปี 2549 กระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายภารกิจให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็น หน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากกระบวนการพัฒนา ชุมชน มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือปฏิบัติงานตามหลักความ พอประมาณ ความมีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีด้วยความรู้ ความชอบธรรมและคุณธรรม ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองบนความพอเพียง โดยบูรณาการทำงานร่วมกันในทุกกรมและรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะกรมการปกครองและกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น โดยน้อมนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาขยายผลในกระบวนการทำงาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) โดยดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงด้วยเกณฑ์ ประเมิน 6 ด้าน คือ ลดรายจ่าย (ทำสวนครัว ปลูกดอกขายมุข) เพิ่มรายได้ (มีอาชีพ ใช้ เทคโนโลยีที่เหมาะสม) ประหยัด (มีการออม มีกลุ่มออมทรัพย์ ฯ) การเรียนรู้ (สืบทอดภูมิ ปัญญา มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ใช้วัตถุดิบในชุมชน

ประกอบอาชีพ ปลูกต้นไม้) เอื้ออารีต่อกัน (ช่วยเหลือคนจน รู้รัก สามัคคี) โดยในปี 2549 – 2551 ได้ดำเนินการทั่วประเทศได้ จำนวน 58,537 (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549) หมู่บ้าน การดำเนินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ในปี 2552 กรมการพัฒนาชุมชนได้ขยายผลการดำเนินงานสู่ความยั่งยืน โดยทำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นต้นแบบ มีศักยภาพ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด คือ ด้านจิตใจและสังคม (สามัคคี มีข้อตกลงของหมู่บ้าน มีกองทุน ยึดหลักประชาธิปไตย มีคุณธรรม/จริยธรรม ชุมชนปลอดภัย อายุมข) ด้านเศรษฐกิจ (จัดทำบัญชีครัวเรือนลดรายจ่าย สร้างรายได้ รวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ การออม มีกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน) ด้านการเรียนรู้ (มีและใช้ข้อมูลชุมชนและแผนชุมชน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างคุณค่า มีศูนย์เรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับหมู่บ้าน สร้างเครือข่ายการพัฒนา) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้พลังงานทดแทน และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) (สำนักส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน, 2560)

หมู่บ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัด นครศรีธรรมราช เป็นหมู่บ้านเป้าหมายโครงการหมู่บ้านแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ปี 2556 ซึ่งเป็นการนำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความพร้อม มีผลการปฏิบัติที่สำเร็จชัดเจนอยู่แล้ว มาเพิ่มเติมความสามารถในการเป็นต้นแบบสำหรับการขยายผลแนวทาง วิธีปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน อีกทั้ง เพื่อใช้เป็นสถานที่เรียนรู้สำคัญและเป็นแบบอย่าง การพัฒนาแก่หมู่บ้านหรือชุมชนอื่น ๆ โดยหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ มีการดำเนิน กิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จ ประชาชนในหมู่บ้านยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการ วางแผนพัฒนาและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งประชาชนได้มีการรวมกลุ่มกันทำ กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มเลี้ยงผึ้ง กลุ่มปุยหมักชีวภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของหมู่บ้าน แต่การดำเนินการดังกล่าวยังขาดการศึกษาประสิทธิผลในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบ

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประสิทธิผลในการดำเนินกิจกรรม ตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบล บางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัด นครศรีธรรมราช

2. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัด นครศรีธรรมราช

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมเกี่ยวกับประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัด นครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาค้นคว้า ตั้งแต่การกำหนดประชากร ได้แก่ ได้แก่ ประชาชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัด นครศรีธรรมราช จำนวน 107 ครัวเรือน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ครัวเรือนละ 1 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 107 คน (สงศรี ชมภูวงศ์, 2549) เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป หาความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence หรือ IOC) หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยของประชากร ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากร ค่า t-test ค่า F-test และทดสอบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างโดยทำการศึกษาจากเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการจัดทำแบบสอบถาม แบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน เป็นแบบสอบถามแบบมีคำตอบให้เลือก

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นลักษณะคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของ ลิเคิร์ต (Likert) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมเกี่ยวกับประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14

ตำบลบางขัน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

จากนั้น นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนออาจารย์ที่ปรึกษาโครงการวิจัย แก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องและชัดเจน เหมาะสม ทั้งเนื้อหาสาระ และการให้ถ้อยคำสำนวนภาษา นำมาจัดทำเป็นแบบสอบถาม แล้วนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นหลังจากให้ที่ปรึกษาตรวจสอบแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ได้ผลค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ หลังจากนั้น นำแบบสอบถามที่ได้รับการแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชาชน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ .932 จึงนำแบบสอบถามที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขตามที่ได้ทดลองใช้ โดยปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ และนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาจำนวน 107 ชุด มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม จากนั้นลงรหัสในแบบสอบถามแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และประมวลผล ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

แบบสอบถามตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่ และคำนวณหาค่าร้อยละ (Percentage)

แบบสอบถามตอนที่ 2 ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมของประชาชนตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางขัน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช วิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณค่าเฉลี่ยของประชากร และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากร จากนั้น จึงนำค่าคะแนนของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละชุดไปวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยในการประเมิน ดังนี้

4.51 - 5.00	ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรม มากที่สุด
3.51 - 4.50	ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรม มาก
2.51 - 3.50	ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรม ปานกลาง
1.51 - 2.50	ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรม น้อย
1.00 - 1.50	ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรม น้อยที่สุด

การเปรียบเทียบประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมของประชาชนตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางขัน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน วิเคราะห์โดยใช้ค่า t-test เพื่อเปรียบเทียบหาความแตกต่างของปัจจัยบุคคลด้านเพศ ที่มี

ประสิทธิผลในแต่ละด้าน และวิเคราะห์โดยหาค่า F-test เพื่อเปรียบเทียบหาความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพรายได้ต่อเดือน มีประสิทธิผลในแต่ละด้าน ซึ่งตัวแปร ที่มากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference) Method แบบสอบถามตอนที่ 3 เสนอแนะแนวทางส่งเสริมเกี่ยวกับประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แจกแจงความถี่ แล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยาย

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาอาชีพ และรายได้ต่อเดือน คือ ส่วนใหญ่ เป็นเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 69.20 อายุระหว่าง 51 - 60 ปี ร้อยละ 35.50 การศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 58.90 อาชีพการเกษตร ร้อยละ 76.60 และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 61.70

ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช ของประชาชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านจิตใจและสังคม ประชาชนส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ควรสร้างจิตสำนึกให้กับสมาชิกครัวเรือนให้มีจิตอาสาและเสียสละในการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน และการสร้างความเข้าใจให้กับครัวเรือนให้มาเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านทุกครัวเรือน

ด้านการเรียนรู้ ประชาชนส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ควรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กิจกรรมกับหมู่บ้านอื่นที่ประสบผลสำเร็จแล้วและสร้างความเข้าใจให้กับครัวเรือนให้มาเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนทุกครัวเรือน

ด้านเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ควรรณรงค์และสร้างแรงจูงใจให้กับครัวเรือนเห็นถึงประโยชน์การทำบัญชีครัวเรือน และจัดหาตลาดรองรับผลผลิตให้กับกลุ่มอาชีพของหมู่บ้าน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนส่วนใหญ่เสนอแนะว่า ควรจัดให้มีการกำหนดข้อตกลงและวางระเบียบการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของหมู่บ้าน และจัดทำแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ ควรสร้างจิตสำนึกให้กับทุกครัวเรือนให้มีจิตอาสาและ

เสียสละในการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน สร้างความเข้าใจกับทุกครัวเรือนให้เห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญในการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านและการจัดทำแผนชุมชน จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กิจกรรมกับหมู่บ้านอื่นที่ประสบผลสำเร็จแล้ว หนุนรงค์และสร้างแรงจูงใจให้กับครัวเรือนเห็นถึงประโยชน์การทำให้บัญชีครัวเรือน จัดหาตลาดรองรับผลผลิตให้กับกลุ่มอาชีพของหมู่บ้าน จัดให้มีการกำหนดข้อตกลงและวางระเบียบการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของหมู่บ้าน และจัดทำรายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

อภิปรายผล

การอภิปรายผลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 คือ ศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางขัน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวม มีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาในภาพรวม คือ ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางขัน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม อยู่ในระดับ ปานกลาง ทั้งนี้อภิปรายได้ว่าบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางขัน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราชมีประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ด้านจิตใจและสังคมและด้านการเรียนรู้ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ด้านการเรียนรู้และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดเป็นการจัดกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดระบบบริหารจัดการชุมชน ซึ่งหมายถึงกระบวนการในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ที่มุ่งสู่เป้าหมายของชุมชนที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า การตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ จากการทำงานร่วมกันโดยใช้บุคคล กลุ่มคน ทรัพยากร รวมทั้งการออกแบบและรักษาบรรยากาศแวดล้อมในชุมชน คือ การมีกลุ่มคน หรือองค์กรของชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบเคลื่อนไหว ผลักดันกิจกรรมการพัฒนาทั้งปวง โดยจัดให้มีและใช้ระบบข้อมูล ใช้ข้อมูลเป็นฐานในการจัดประชุมวิเคราะห์ จัดทำแผนเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ดำเนินการกิจกรรมตามแผนพัฒนาและบูรณาการทั้งเงินทุนทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ ซึ่งระบบการทำงานเช่นนี้ของชุมชนจะทำให้มีกิจกรรมเกิดขึ้นและมีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงยกระดับเพิ่มขึ้นตลอดเวลา (กรมการพัฒนาชุมชน, 2558)

ด้านจิตใจและสังคม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมาก คือ ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางขัน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราชต้องอาศัยความสามัคคีและความ

ร่วมมือของคนในหมู่บ้าน ทุกคนปฏิบัติ ตามข้อตกลงหรือข้อปฏิบัติของหมู่บ้านเพื่อให้เกิดความสงบสุข โดยยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย คุณธรรม/จริยธรรมอันดีงาม ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข และมีกองทุนสวัสดิการและจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือคนที่ประสบปัญหา รวมทั้ง มีการเรียนรู้และนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำนักส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชน กรมพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2559 กำหนดตัวชี้วัดการดำเนินกิจกรรมตาม

โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบด้านจิตใจและสังคมไว้ 7 ตัวชี้วัด

ด้านเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับปานกลาง คือ บ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้มีการทำกิจกรรมเพื่อลดรายจ่ายในชีวิตประจำวันและสามารถสร้างรายได้เพิ่มจากกิจกรรม มีการรวมกลุ่มกับสมาชิกในหมู่บ้านเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน ทั้งในด้านการผลิต การตลาด การจัดการ และเงินทุนเพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้นและมีคุณภาพดี ซึ่งสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีความครอบคลุมทั่วถึง เพื่อเพิ่มขยายฐานกลุ่มประชากรชั้นกลางให้กว้างขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจโอกาสทางสังคมและรายได้ของกลุ่มประชากรรายได้ต่ำสุด ร้อยละ 40 ให้สูงขึ้น นอกจากนี้ การเพิ่มผลผลิตการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและพัฒนานวัตกรรม นับเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระยะต่อไป สำหรับทุกภาคส่วนในสังคมไทยโดยที่เส้นทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น กำหนดเป้าหมายทั้งในด้านรายได้ ความเป็นธรรม การลดความเหลื่อมล้ำและขยายฐานคนชั้นกลาง การสร้างสังคมที่มีคุณภาพและมีธรรมาภิบาล และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ด้านการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับปานกลาง คือ บ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราชครัวเรือนมีส่วนร่วมหมู่บ้านนำกิจกรรมในแผนชุมชนไปปฏิบัติจริงมีส่วนร่วมหมู่บ้านจัดทำแผนชุมชนโดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และมีส่วนร่วมสนับสนุนกับหมู่บ้านให้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน และมีการใช้ประโยชน์จากศูนย์เรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับ ศุภนุช ตรีเนตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาหมู่บ้านวังแสงใต้ ตำบลวังแสง อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่นผลการวิจัยพบว่า ด้านการเรียนรู้ ชุมชนวังแสงได้มีกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สามารถพัฒนา “ศูนย์ชุมชน” ช่วยให้ชาวบ้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร คนในชุมชนได้มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้คนในชุมชน ยึดหลักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ศุภนุช ตรีเนตร, 2557)

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับปานกลาง คือ บ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการสร้างจิตสำนึก ดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน และมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง หมู่บ้านมีกระบวนการเรียนรู้พัฒนาและจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดรายได้ อย่างยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับ ศุภณู ตรีเนตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาหมู่บ้านวังแสงใต้ ตำบลวังแสง อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนบ้านวังแสงใต้ได้มีการปลูกต้นไม้ในแหล่งน้ำสาธารณะของหมู่บ้านและป่าชุมชนทุกปี โดยจะจัดกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญของชาติ และจัดให้มีการประกวดคุ่มต่าง ๆ ที่มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ทำให้คนในชุมชนมีความตื่นตัวในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง (ศุภณู ตรีเนตร, 2557)

ผลการเปรียบเทียบ ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบ ประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ต้นแบบ ของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนี้

เพศ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีเพศต่างกันมีประสิทธิภาพดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อายุ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ระดับการศึกษา พบว่า หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีประสิทธิภาพดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อาชีพรู้ว่า หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีอาชีพต่างกัน มีประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รายได้ต่อเดือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช

พบว่า หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนได้เสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของบ้านควนประหน้าเขา หมู่ที่ 14 ตำบลบางชัน อำเภอบางชัน จังหวัดนครศรีธรรมราช มากที่สุด คือ ด้านจิตใจและสังคม เรื่อง การสร้างจิตสำนึกให้กับสมาชิกครัวเรือนให้มีจิตอาสา และเสียสละในการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน ทุกครัวเรือน และการสร้างความเข้าใจให้กับครัวเรือนให้มาเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ทุกครัวเรือน รองลงมาคือ ด้านการเรียนรู้ เรื่อง จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กิจกรรมกับหมู่บ้านอื่นที่ประสบผลสำเร็จแล้ว และสร้างความเข้าใจให้กับครัวเรือน ให้มาเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชน ทุกครัวเรือน น้อยที่สุดคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง จัดให้มีการกำหนดข้อตกลงและวางระเบียบการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของหมู่บ้าน และจัดทำรายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

องค์ความรู้ใหม่

หมู่บ้านที่ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและมีความสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนด้วยการส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมีเสถียรภาพโดยการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนพออยู่พอกิน อยู่ดีกินดี และมีศรีสุข ตามศักยภาพของชุมชนโดยการจัดทำโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อประกอบอาชีพให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ประสิทธิผลการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชน ควรพัฒนาการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของบ้านควนประหน้าเขา โดยการประสานความร่วมมือกับประชาชนในพื้นที่ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแนวทางและหลักเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ การรณรงค์และสร้างแรงจูงใจให้กับครัวเรือนเห็นถึงประโยชน์การทำบัญชีครัวเรือน การจัดหาตลาดรองรับผลผลิตให้กับกลุ่มอาชีพของหมู่บ้าน และควรมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมโครงการสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้โครงการในหมู่บ้านมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2558). *แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ*. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน.
- ศุภนุช ตรีเนตร. (2557). *ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาหมู่บ้านวังแสงใต้ ตำบลวังแสง อำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี*. ใน *วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สงศรี ชมภูวงศ์. (2549). *ระเบียบวิธีวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *ปรัชญาเศรษฐกิจและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพมหานคร: วิพีเอส.
- สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2549). *คู่มือการปฏิบัติงานโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- สำนักส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน. (2560). *แนวทางการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ*. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน.